



Estetikens avgörande roll i skapandet av inkluderande miljöer

- Ett programförslag gällande funktionsanpassning av Spånga by med fokus på platsens estetiska kulturvärden

*The decisive role of aesthetics in the creation of inclusive environments –
A proposal for a scheme of design principles regarding disability
adaptation of Spånga by with focus on the site's aesthetic cultural values*

Emma Tibbling Lingwall

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Uppsala 2021



Estetikens avgörande roll i skapandet av inkluderande miljöer – Ett programförslag gällande funktionsanpassning av Spånga by med fokus på platsens estetiska kulturvärden

*The decisive role of aesthetics in the creation of inclusive environments
– A proposal for a scheme of design principles regarding disability adaptation of Spånga
by with focus on the site's aesthetic cultural values*

Emma Tibbling Lingwall

Handledare: Viveka Hoff, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator: Anna Persson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0861
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2021
Omslagsbild: Emma Tibbling Lingwall
Upphovsrätt: Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Estetik, funktionsanpassning, kulturmiljö, universell utformning, jämlikhet

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Funktionsanpassningar av miljöer genomförs för att generera ett inkluderande och jämlikt samhälle. Ett generellt fokus på funktion respektive försummande av estetik vid funktionsanpassningar medför att miljöer utformade för olika typer av människor inte gestaltas med likvärdig estetisk omsorg, vilket resulterar i att funktionsanpassningens huvudsakliga syfte inte uppnås. Estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer med avseende på funktionsanpassning har undersökts genom semistrukturella djupintervjuer. Vidare undersöktes, med hjälp av metoden Research by design, hur funktionsanpassningen i kulturmiljön Spånga by kan utvecklas med avseende på estetik och platsens estetiska kulturvärden. Resultaten diskuterades utifrån teoretiska perspektiv gällande estetik och kulturmiljö för att belysa hur funktionsanpassningar utifrån ett synsätt som lägger större vikt vid estetik kan generera ett samhälle som i större grad är inkluderande och jämlikt. Resultatet av intervjuerna visade att estetiken, som ansågs spegla samhällets värderingar, utgör en avgörande faktor i skapandet av inkluderande miljöer och estetiskt ignorerande uppfattades som en exkluderande handling av människor med normbrytande funktionsvariationer. Undersökningen av funktionsanpassningen i Spånga by visade att ett estetiskt fokus förmedlar och förstärker platsens estetiska kulturvärden då funktionsanpassningarna utgör en del av kulturmiljön vilket minskade stigmatiseringen av dem. Dessa resultat har belyst estetikens avgörande betydelse vid funktionsanpassning och hoppas inspirera till framtida lösningar vid utformningar av funktionsanpassningar i kulturmiljöer i Stockholms stad.

Nyckelord: estetik, funktionsanpassning, kulturmiljö, universell utformning, jämlikhet

Abstract

Disability adaptation of environments is done to create an inclusive and equal society. However, when designing environments for people of different characteristics, lower levels of aesthetic ambition is common in the design due to a general focus on functionality and a neglect of aesthetics. This means that the main purpose of functional adaptation is unachieved. Therefore, the role of aesthetics in the creation of inclusive environments regarding disability adaptation have been examined by semi-structural interviews. Furthermore, the method Research by design was used to investigate how the disability adaptation of the cultural heritage site *Spånga by* could be developed regarding aesthetics and the site's cultural values. The results were discussed based on theoretical perspectives about aesthetics and cultural heritage, in order to illustrate how disability adaptation, based on a perspective with increased aesthetic weight, can generate a society that to a greater extent is inclusive and equal. The interview results showed that aesthetics, which was considered reflective of societal values, play a crucial role in the creation of inclusive environments, and aesthetic ignorance was perceived as an act of excluding people with norm-breaking characteristics. The analysis of the functional adaptation of *Spånga by* showed that that the aesthetic perspective acts to mediate and enhance the cultural heritage values. These results are evidence of the importance of aesthetics in disability adaptation and hope to inspire in the design of future adaptations in cultural heritage sites in the city of Stockholm.

Keywords: aesthetics, disability adaptation, cultural heritage, universal design, equality

Innehållsförteckning

Figurförteckning	9
1. Inledning	11
1.1. Syfte	12
1.2. Forskningsfrågor	13
1.3. Avgränsningar	13
2. Teoretisk bakgrund – funktionsanpassning, kulturmiljö och estetik	15
2.1. Universell utformning – funktionsanpassning utan specialutformning	15
2.2. Kulturmiljöer – kulturvärden och hållbar utveckling	16
2.3. Estetik – hållbar landskapsarkitektur och inkluderande miljöer	17
3. Tillämpade metoder	19
3.1. Semistrukturella intervjuer	19
3.2. Research by design – litteratursökning, inventering och platsanalys	20
4. Undersökning och besvarande av arbetets forskningsfrågor	22
4.1. Estetikens roll vid skapandet av inkluderande miljöer – sammanfattning av intervjustudien	22
4.2. Funktionsanpassning av Spånga by med fokus på estetik kopplat till platsens estetiska kulturvärden	24
4.2.1. Grundläggande uppfattning – platsens historiska och nutida användning	24
4.2.2. Undersökning – platsanalys med avseende på funktionsanpassning och de estetiska kulturvärdena	30
4.2.3. Program – programpunkter för funktionsanpassningen	33
5. Diskussion av resultatet	34
5.1. Estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer	34
5.2. Funktionsanpassning av Spånga by	36
6. Diskussion av tillämpade metoder och teoretiska perspektiv	37
7. Slutsats	39
8. Referenslista	40

Tack.....	42
Bilaga 1 – intervjuguide	43

Figurförteckning

Figur 1. Spånga bys placering i relation till Tensta centrum och Spånga kyrka, samt området av Spånga by som detta arbete förhåller sig till.....	14
Figur 2. Karaktärsbilder över Spånga bys kulturmärkta byggnader.....	25
Figur 3. Karaktärsbild över det igenvuxna gravfältet samt Spånga bys entré.....	26
Figur 4. Illustrationsplan över Spånga by och dess beståndsdelar i relation till varandra	27
Figur 5. Karaktärsbilder över Spånga bys lantbruksmiljö med byggnader samt omgivande hagar.....	28
Figur 6. Karaktärsbilder över Spånga bys befintliga funktionsanpassning	29

1. Inledning

Landskapsarkitekter är med och formar den offentliga miljön som allmänheten har tillgång till. En viktig del i detta arbete är att utforma miljöer som inkluderar olika typer av människor och möjliggör olika typer av aktiviteter samtidigt som de är estetiskt tilltalande (Jellicoe 1995). Normbrytande funktionsvariationer berör ca 22% av Sveriges befolkning (Folkhälsomyndigheten 2020) och de flesta kommer någon gång i livet ha en nedsatt funktionsförmåga i någon form (World Health Organization 2020). År 2008 undertecknade Sverige FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23). Detta dokument är ett av de viktigaste styrmedlen inom svensk funktionspolitik och utgör grunden för det mål regeringen fastslog i november 2017 med syfte att ”[...] uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning [...]” (Prop. 2016/17:188:22). Enligt detta mål ska normbrytande funktionsvariation inte vara ett hinder för att kunna ta del av den offentliga miljön och uppleva de estetiska värdena på ett fulländat sätt.

Estetik, läran om förnimmelse, det sköna och det sinnliga, har varit ett omdiskuterat begrepp sedan antiken (Kristeller et al. 1996) och har en central roll i all typ av arkitektur. Under modernismen förändrades synen på estetik och skönhet från det pittoreska synsättet, då det ansåg objektifiera kvinnor och upprätthålla klasskillnader, till ett funktionsfokuserat synsätt som undvek begreppet skönhet (Herrington 2016). Detta funktionsfokuserade synsätt är problematiskt då estetik och social rättvisa hänger ihop. Ett försummande av estetik medför således negativa konsekvenser för social hållbarhet eftersom estetik endast blir ett privilegium för en viss typ av samhällsklass (ibid.).

Strävan mot ett hållbart och jämlikt samhälle genomsyrar inte bara funktionspolitikens mål utan även regeringens 17 globala mål för hållbar utveckling samt Agenda 2030 (Prop. 2019/20:188). Utformningen av offentliga miljöer har en central roll i skapandet av en hållbar värld och social rättvisa. Vikten av de estetiska aspekterna inkluderas dock sällan som en av grundstenarna i det arbetet (Meyer 2008) trots att estetikens roll i skapandet av miljöers upplevelser är väl erkänd inom miljöpsykologin (Ward Thompson 2013). Målet för funktionspolitiken är tydligt – att skapa ett jämlikt samhälle, men detta uppnås inte alltid och en orsak kan vara att

just estetikens roll i social hållbarhet sällan berörs i forskningen (Ward Thompson 2013). Ett exempel på detta är den handbok Naturvårdsverket et al. (2013) presenterar gällande rekommendationer för funktionsanpassning av kulturmiljöer. Rapportens generella fokus på funktion vid utformningen av funktionsanpassningar medför att funktionen prioriteras och estetikens bortprioriteras. Detta trots att de estetiska aspekterna i kulturmiljöer utgör ett av dessa miljöers viktigaste kulturvärden (Riksantikvarieämbetet 2015). Ett sådant arbetssätt leder till ett stigmatiserande av normbrytande funktionsvariationer (Celinska 2020) eftersom det ofta resulterar i massproducerade och karaktärslösa anpassningar så som stålrampen, som inte går i samklang med platsens befintliga karaktär och därmed utgör ett utmärkande och friliggande element som inte passar in i miljön (Naturvårdsverket et al. 2013).

Funktionsanpassningens fokus på funktion snarare än estetik resulterar i att miljöer anpassade för olika typer av grupper inte gestaltas med likvärdig estetisk omsorg vilket i sin tur medför att funktionsanpassningens huvudsakliga syfte – att skapa inkluderande och jämlika miljöer, inte uppnås. Detta arbete undersöker estetikens roll i skapandet av social hållbarhet och utformning av inkluderande miljöer genom en intervjustudie samt undersökning av hur funktionsanpassningen i kulturmiljön Spånga by estetiskt kan utvecklas, med avseende på färg och form, i relation till dess estetiska kulturvärden.

1.1. Syfte

Syftet med detta arbete är att studera estetikens betydelse vid funktionsanpassning. Målet med studien är att den ska medverka till en nyanserad bild av estetikens avgörande betydelse för känslan av social inkludering vid funktionsanpassning för normbrytande funktionsvariationer samt inspirera till framtida lösningar vid utformningar av funktionsanpassningar i kulturmiljöer i Stockholms stad.

1.2. Forskningsfrågor

Bakgrundsbeskrivningen i inledningens första avsnitt presenterar flertalet kunskapsluckor gällande estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer. Detta arbete undersöker därför följande forskningsfrågor för att dessa luckor ska fyllas med ny kunskap:

1. Vilken roll har estetiken i skapandet av inkluderande miljöer med avseende på funktionsanpassning?
2. Hur kan funktionsanpassningen av Spånga by utvecklas och vilka estetiska aspekter, med avseende på färg och form kopplat till materialval, bör en anpassning för nedsatt rörelseförmåga ta hänsyn till för att skapa en inkluderande miljö som knyter an till platsens befintliga karaktär samt stärker de estetiska kulturvärdena?

1.3. Avgränsningar

Detta arbete är en del av det Vinnovafinansierade forsknings- och innovationsprojektet ”Kulturmiljö utan hinder – tillgänglighet, deltagande och inkludering” med akronymen INKULT (Dnr 2020-00395). Genom detta projekt är denna studie geografiskt avgränsad till kulturmiljön Spånga by i Spånga/Tensta i Stockholm, se Figur 1 på nästa sida, samt till funktionsanpassning gällande nedsatt rörelseförmåga och tillgängliggörande av platsen med avseende på denna. Nedsatt rörelseförmåga utgår från definitionen att ”[...] inte kunna springa en kortare sträcka, stiga på en buss obehindrat eller ta en kortare promenad i någorlunda rask takt” (Naturvårdsverket et al. 2013:20) och tillgängliggörande enligt definitionen att en person med denna funktionsvariation ska ”[...] kunna komma åt, hitta, nå, förflytta sig, ta sig ifrån, använda och förstå information, produkter och miljöer, med eller utan stöd av hjälpmedel” (Naturvårdsverket et al. 2013:14). Normbrytande funktionsvariation samt funktionsanpassning berörs dock endast översiktligt då en detaljerad litteraturstudie av detta inte ryms inom ramen för den av universitet avsatta tiden för uppsatsarbetet.

Arbetet förhåller sig endast till de sociala aspekterna inom hållbar landskapsarkitektur, vilket innebär att ekologiska och ekonomiska perspektiv utelämnas. Det huvudsakliga ämnesområdet estetik är ett brett och subjektivt ämnesområde med ett flertal definitioner vilket medför att det är komplext att undersöka. Av dessa anledningar är en konkretisering nödvändig och i detta arbete definieras estetik som färg och form kopplade till materialval.

Det valda studieobjektet, Spånga by, är en kulturhistorisk miljö och omfattas således av fem kulturvärden: estetiska, kulturhistoriska, sociala, ekonomiska och ekologiska. I detta arbete har en avgränsning till estetiska kulturvärden skett då tidsramen för arbetet inte möjliggjorde en undersökning av samtliga värden. Det estetiska kulturvärdet valdes då studien undersöker just estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer. Detta medför att resultatet av studien inte kan ses som heltäckande för anpassning av kulturmiljön utan att den behöver kompletteras med undersökningar gällande resterande kulturvärden.

Översiktskarta Spånga by



Figur 1. Flygfoto Tensta © Lantmäteriet. Spånga bys placering i relation till Tensta centrum och Spånga kyrka, samt området av Spånga by som detta arbete förhåller sig till (illustration av Tibbling Lingwall 2021)

Flygfotot ovan till vänster visar Spånga bys placering, markerad med vit streckad linje, i relation till Tensta centrum, markerad med nummer 1, och Spånga kyrka, markerad med nummer 2. Fotot visar hur Spånga by utgör en miljö som tydligt skiljer sig från Tenstas karaktäristiska miljöprogramsområden. Flygfotot ovan till höger visar, markerat med vit streckad linje, det området av Spånga by detta arbete förhåller sig till. Åt söder i det markerade området syns byggnaderna som utgör Spånga by och åt norr syns gravfältet.

2. Teoretisk bakgrund – funktionsanpassning, kulturmiljö och estetik

I följande avsnitt presenteras den teoretiska bakgrund gällande funktionsanpassningar, kulturmiljöer och estetik som tillämpas vid besvarandet av arbetets forskningsfrågor samt vid diskussionen av resultatet. Materialet utgörs bland annat av ett antal statliga rapporter och vetenskapliga artiklar.

2.1. Universell utformning – funktionsanpassning utan specialutformning

Funktionsanpassning som genererar social inkludering undersöktes av en grupp yrkesverksamma arkitekter, ingenjörer samt forskare inom produkt- och miljödesign vilket medförde utvecklandet av principerna för universell utformning (The Center for Universal Design 2008). Tillämpning av dessa principer innebär ”sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning.” (Ds 2008:23:190). De sju principerna, enligt definitionerna nedan (The Center for Universal Design 2008, författarens översättning), utgör idag ett erkänt tillvägagångssätt vid utformning av miljöer och en standard för inkluderande design:

1. Rättvis användning – utformningen är användbar och tilltalande för personer med olika förmågor.
2. Flexibilitet i användning – utformningen inkluderar utrymme för personliga preferenser och förmågor.
3. Enkel och intuitiv användning – utformningen är enkel att förstå, oavsett brukarens erfarenheter, kunskaper, språkkunskaper eller nuvarande koncentrationsförmåga.
4. Uppfattbar information – utformningen kommunicerar effektivt nödvändig information till brukaren, oavsett omgivande förhållanden eller sensoriska förmågor.

5. Tolerans för misstag – utformningen minimerar faror och negativa konsekvenser av oavsiktliga handlingar.
6. Låg fysisk användning – utformningen kan användas effektivt och bekvämt samt med minimal ansträngning.
7. Storlek och utrymme för åtkomst och användning – lämplig storlek och utrymme tillhandahålls för att närma sig, nå, hantera och använda oavsett brukarens kroppsstorlek, hållning och rörlighet (The Center for Universal Design 2008, författarens översättning).

Detta har medfört att de integrerats i Propositionen för funktionspolitikens mål i syfte att ”bidra till att förverkliga konventionens intentioner samt målet om tillgänglighet och delaktighet” (Prop. 2016/17:188:83). Baserat på dessa principer innebär utformning av miljöer att den bör ske för att gynna samtliga invånare oavsett behov utan tillämpning av särlösningar (The Center for Universal Design 2008). En anpassning utifrån detta synsätt innebär således att utformning av funktionsanpassningar utförs på sådant sätt att den integreras i den ursprungliga miljöns utformning och går i samklang med platsens karaktär samt medför positiva användningsområden för människor med olika typer av behov (ibid.).

2.2. Kulturmiljöer – kulturvärden och hållbar utveckling

Kulturmiljöer förmedlar via sina kulturvärden kunskap om människans livsvillkor i olika tider vilket bidrar till ökad förståelse för olika skeden och sammanhang (Riksantikvarieämbetet 2015). Detta medverkar i sin tur till ökad förståelse för dagens samhälle och den samhällsutveckling som sker vilket medför att kulturmiljöer kan ses som en självklar del i arbetet för hållbar utveckling (ibid.).

Kulturmiljöer består av platser som i olika grad präglats av människan och kan utgöras av bland annat enskilda lämningar, mindre landskapsutsnitt eller en hel bygd (Riksantikvarieämbetet 2015). Kulturmiljöer innefattar kulturvärden som tillskrivits platsen på grund av olika egenskaper gällande exempelvis färg och material (de la Torre 2013). Kulturvärdena utgör därmed en spegling av de kulturella värderingar som rådde i samhället vid tillskrivningen. Dessa värden är således inte statiska och kan påverkas vid förändringsarbete i dessa miljöer oavsett om arbetet utförs med en bevarande avsikt eller ej eftersom ingen handling är objektiv eller neutral (ibid.).

Vid arbete med kulturmiljöer bör bevarande och utveckling ses som integrerade delar för att möjliggöra tillgång till och upplevelsen av kulturvärdena för så många människor som möjligt (Riksantikvarieämbetet 2015). Estetiken har en central roll i denna upplevelse då den genom form och funktion förmedlar olika företeelser. Av

denna anledning utgör de estetiska aspekterna ett av fem kulturvärden att beakta vid arbete med kulturmiljöer (ibid.). I rapporten *Plattform – Kulturhistorisk värdering och urval* beskriver Riksantikvarieämbetet (2015) hur de fem olika kulturvärdena kan bedömas genom tillämpning av en modell framtagen för kulturhistoriska värderings- och urvalsprocesser.

Funktionsanpassning av kulturmiljöer utgör för många människor med normbrytande funktionsvariationer en förutsättning för att kunna ta del av kulturvärdena då de bland annat kan underlätta framkomligheten (Naturvårdsverket et al. 2013). Vid utformning av funktionsanpassningar i dessa miljöer ställs krav på de estetiska aspekterna eftersom den visuella upplevelsen förmedlar ett av dessa miljöers viktigaste värde (ibid.). Funktionsanpassning av dessa miljöer utgör därmed ett komplext arbete och för att underlätta detta har Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet tillsammans med Handisam (2013) tagit fram *Handboken för tillgängliga natur- och kulturområden*.

Vid arbete i kulturmiljöer bör varje förändring vägas mot den påverkan den utgör på kulturvärdena (Statens fastighetsverk 2015). För att minska den negativa påverkan bör tillägg, som funktionsanpassningar, utformas av traditionella material och bearbetningsmetoder. Statens fastighetsverk anser att funktionsanpassningar ”[...] ska ses som ett värdigt tillägg till kulturarvet från vår tid och utföras med en hög kvalitetsnivå på formgivning, material och utförande.”(Statens fastighetsverk 2015:11). I rapporten *Parkvård i kulturmiljö – råd och erfarenheter* presenterar Statens fastighetsverk (2015) exempel på material passade vid funktionsanpassning av kulturmiljöer.

2.3. Estetik – hållbar landskapsarkitektur och inkluderande miljöer

Estetik har en väsentlig roll i skapandet av hållbar landskapsarkitektur och därmed även i skapandet av ett inkluderande och jämlikt samhälle då det väcker engagemang och medvetenhet hos människor (Meyer 2008). Av denna anledning kan estetik användas som ett medium för att generera respekt och förståelse mellan olika människor i samhället (ibid.). I denna studie kan detta exemplifieras genom en minskad stigmatisering av normbrytande funktionsvariationer då ett estetiskt fokus kan förmedla en normativ bild av funktionsanpassningar.

Begreppet skönhet har en central roll i estetiken men har sedan modernismen undvikits inom landskapsarkitekturen då det ansetts förlegat på grund av att det endast innefattats av visuella aspekter vilket inneburit att skönhet förknippats med något ytligt och objektifierande (Herrington 2016). Problematiken med detta

konservativa synsätt är att skönhet ingår i det estetiska perspektivet vilket medför att ett ignorerande av skönhet även medför negativa konsekvenser för social rättvisa och social mening då estetik endast blir ett privilegium för en viss samhällsgrupp (ibid.). Skönhet bör därför ses ur ett bredare perspektiv än tidigare där funktion, social rättvisa och mening inkluderas för att förstå estetikens fulla värde inom landskapsarkitekturen (Herrington 2016). Ett återinförande och legitimerande av begreppet baserat på detta synsätt kan således leda till ökad förståelse av relationerna i ett landskap samt nya tillvägagångssätt för skapandet av miljöer som i högre grad är inkluderande och jämlika (ibid.).

3. Tillämpade metoder

I detta avsnitt presenteras de kvalitativa metoder som tillämpats vid besvarandet av arbetets forskningsfrågor. Den första frågan avseende estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer besvarades genom *djupintervjuer av semistrukturell karaktär*. Besvarandet av den andra frågan avseende utvecklingen av funktionsanpassningen i Spånga by genomfördes genom tillämpning av metoden *Research by design* som innefattar de olika momenten litteratursökning, inventering och platsanalys. De besvarade forskningsfrågorna diskuterades sedan utifrån Meyers (2008), Herringtons (2016) och de la Torres (2013) perspektiv gällande estetik och kulturmiljöer.

Arbetets valda metoder är inspirerade av Ward Thompson (2013) som förespråkar platsbesök för att presentera ett bredare perspektiv till gestaltning samt intervjuer för att redogöra för personliga åsikter och upplevelser av den undersökta problemrymden. Metoderna baseras på forskning inom miljöpsykologin där den stora frågan kretsar kring hur mycket upplevelsen av en plats påverkas av omvärlden och hur mycket som påverkas av mentala tolkningar (ibid.). Detta medför att metoderna är relevanta för detta arbete då det undersöker hur estetik påverkar känslan av social inkludering. Ward Thompson (2013) redogör för både visuella och icke-visuella undersökningsmetoder med slutsatsen att en kombination av metoder genererar det mest framgångsrika resultatet. Av denna anledning utgör intervjuer och platsbesök arbetets huvudmetoder. I följande avsnitt presenteras tillvägagångsättet för tillämpning av dem i detta arbete.

3.1. Semistrukturella intervjuer

Djupintervjuer av semistrukturell karaktär valdes då det är en vedertagen metod inom kvalitativ forskning och väl användbar för att generera personliga åsikter och tankar till ett projekt (Bryman & Bell 2015) vilket i detta arbete innebar ett bredare perspektiv gällande arbetets problemrymd. Intervjuerna genomfördes sittande via det digitala kommunikationsprogrammet Zoom och spelades in för att sedan transkriberas. Intervjuerna pågick mellan 30 och 60 minuter och utgick från en intervjuguide med formulerade frågor där även utrymme för följdfrågor av mer

öppen karaktär fanns. Frågorna omfattades av sex frågor gällande respondentens bakgrund samt den generella upplevelsen av estetikens roll vid funktionsanpassning och uppfattningen av denna vid anpassning av kulturmiljöer, se bilaga 1. Respondenter valdes med syfte att täcka in grupper med olika direkt relation till funktionsanpassningar och resulterade i sex personer som arbetar med funktionsanpassningar eller utgör brukare av dessa. Urvalet av dessa skedde med hjälp av snöbollseffekten, det vill säga att respondenterna tipsade om varandra. Samtliga respondenter har givit sin tillåtelse att nämnas vid namn och bakgrund i detta arbete. Respondenterna utgjordes av: Karolina Celinska, rättighetspolitisk samordnare DHR och brukare; Emma Åstrand, kommunikatör STIL och brukare; Jessica Smaaland, politisk sekreterare STIL och brukare; Susanne Berg, frilansande författare inom funktionsrätt samt brukare; Suzanne Fyffe, enhetschef Spånga/Tensta stadsdelsförvaltning; och Jukka Salo, biträdande rektor gymnasiesärskolan Spånga.

3.2. Research by design – litteratursökning, inventering och platsanalys

Metoden Research by design valdes då den "[...] involves values about aesthetics and beauty, which are hard to be assessed through general research indicators or criteria" (Roggema 2017:3) vilket medför att den var lämpad för detta arbete eftersom estetik är ett av huvudområdena som undersöktes. Besvarandet av frågeställningen förväntades inte generera ett absolut svar utan snarare väcka tankar för fortsatta undersökningar. Metoden stödjer detta då den är framtagen för att presentera lösningar på komplexa problem snarare än en slutgiltig lösning eftersom den kombinerar forskningens analytiska arbete mot ett absolut svar och designens teoretiska och metodiska arbete mot ett mångfasetterat svar (Roggema 2017). Metoden involverar även utrymme för inkludering av andra metoder och ramverk vilket passade bra i detta arbete då flertalet ämnesområden undersöktes: estetik, funktionsanpassning och kulturmiljö. Research by design innefattar totalt fem steg (Roggema 2017). Detta arbete tillämpade dock endast de tre första stegen *grundläggande uppfattning*, *undersökning* och *program* då målet med arbetet var att generera programpunkter gällande riktlinjer för utformning av funktionsanpassning och inte en fulländad gestaltning.

I metodens första steg, *grundläggande uppfattning*, genomfördes en informationssamling av Spånga by via *litteraturundersökning* och *inventering* av platsen gällande fysiska, historiska, etiska, teoretiska och värdemässiga perspektiv och förutsättningar samt den befintliga funktionsanpassningen. Detta genomfördes med syftet att generera en djupare förståelse för Spånga bys givna förutsättningar

samt möjligheterna till utveckling av dessa (Roggema 2017). Inventering av estetiska egenskaper baserades på Riksantikvarieämbetets (2015) modell som besvarade frågor kring vad som fanns på platsen, vilken miljö som återspeglades samt vilka de estetiska kulturvärdena var (ibid.). Inventeringen av den befintliga funktionsanpassningen baserades på riktlinjerna gällande mått och funktion vid funktionsanpassningar av nedsatt rörelseförmåga i kulturmiljöer presenterade i Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisams (2013) handbok. De inventerade aspekterna noterades via beskrivande text och fotografering. I metodens andra steg, *undersökningen*, genomfördes en *platsanalys* baserad på det inventerade materialet. Denna utgick från Riksantikvarieämbetets (2015), Statens fastighetsverks (2015) samt Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisams (2013) rapporter i kombination med principerna för universell utformning (The Center for Universal Design 2008) i syfte att undersöka hur den befintliga funktionsanpassningen kunde utvecklas med avseende på estetik kopplat till platsens estetiska kulturvärde. I metodens tredje steg, *programmet*, sammanställdes undersökningens resultat enligt Roggema (2017) vilket i detta arbete utgjordes av programpunkter.

4. Undersökning och besvarande av arbetets forskningsfrågor

I detta avsnitt redogörs undersökningarna och besvarandet av arbetets forskningsfrågor. Undersökningen och besvarandet av den första frågan redogörs i en sammanställning av intervjumaterialet i avsnitt 4.1, undersökningen och besvarandet av den andra frågan redogörs i avsnitt 4.2.

4.1. Estetikens roll vid skapandet av inkluderande miljöer – sammanfattning av intervjustudien

Intervjuerna presenterade en likartad upplevelse av estetikens roll vid skapandet av inkluderande miljöer då estetikens roll ansågs viktig bland samtliga respondenter. Detta eftersom ett lågt estetiskt fokus anses medföra ett utpekande och utmålade av anpassningarnas målgrupp vilket ökar stigmatisering av normbrytande funktionsanpassningar. Ett generellt motstånd mot funktionsanpassningar upplevdes finnas i samhället då anpassningarna anses förstöra platsers karaktär på grund av att de inte utformas med hänsyn till omgivningen. Detta exemplifieras i följande citat av Berg som menar att ett lågt estetiskt fokus förmedlar att personen:

[...] inte är en del av det gemensamma och inte heller värd att få den här eftertanken att det blir snyggt. Sen är det också en signal till den övriga befolkningen, allmänheten som inte har funktionsnedsättning, att det här är bara jobbigt liksom, att varje gång det kommer en funktionsanpassning så blir det en sån här ful grej som ingen vill ha. Det är både ett budskap om vad jag och andra är värda och så skapar det ett motstånd mot att anpassa för man ser att anpassning inte är en del av helheten.

En hög estetik anses generera motsatta uppfattningar då upplevelsen av en plats påverkar upplevelsen av målgruppen. En funktionsanpassning som genererar en positiv upplevelse till samtliga användare av platsen medför därför enligt Smaaland en positiv upplevelse av anpassningens brukare vilket skapar bättre attityd och bemötande, något som i sin tur genererar känslor av jämlikhet och inkludering. Ett estetiskt fokus kan enligt Celinska generera ”tillgänglighetsåtgärder utan att de behöver utmärkas som specifika åtgärder” vilket menas vara den viktigaste

aspekten i skapandet av ett inkluderande samhälle eftersom dessa anpassningar utgör en del av miljön och inte en friliggande efterkonstruktion. Estetikens roll i detta sammanhang förkroppsligar därmed känslan av att vara inkluderad eller ej. Även om det är fysiskt möjligt att besöka en byggnad genererar inte anpassningen en inkluderande känsla om den särskiljer sig från platsens karaktär. Lågt estetiskt fokus vid funktionsanpassning anses därmed vara ett spel för galleriet då det enligt Celinska genererar en känsla av att:

Det här gör vi för att vi har en skyldighet att göra det, inte för att vi har en vilja eller en idé om hur det ska göras för att alla ska vara inkluderande.

Denna känsla bekräftas av Åstrand som uttrycker följande upplevelse av att mötas av funktionsanpassningar med lågt estetiskt fokus:

Det handlar om att vara en del av ett samhälle och ha samma förutsättningar, liksom om du alltid är åsidosatt med att vara en särlösning och om det dessutom syns då har ju samhället misslyckats, då är du inte inkluderad.

En styrande faktor i frågan varför estetik inte satsas på vid anpassning ansågs bland respondenterna som arbetar inom Stockholms stad, Fyffe och Salo, vara ekonomi. Celinska anser dock att vacker anpassning inte behöver vara mer kostnadsdrivande om den görs i rätt skede samt att den dessutom genererar positiva effekter för andra målgrupper i samhället, en uppfattning som framkom vid samtliga intervjuer. Enligt respondenterna går funktion alltid före estetik vid funktionsanpassning då estetik enskilt inte kan förflytta en person från en plats till en annan. Problematiken med detta anses bland brukarna vara att en anpassning som inte sker på samma estetiska premisser som annan utformning i samhället aldrig kan generera inkludering och jämlikhet då det är ett resultat av ett maktspel. Åstrand jämför med Japan där funktionsanpassning utförs med högt estetiskt fokus eftersom den är ämnad för den äldre generationen som i den japanska kulturen är högt ansedd. Funktionsanpassning med lågt estetiskt fokus kan därför tolkas som en diskriminerande handling i ett maktspel vilket medför att jämlikhet och inkludering aldrig kan uppnås, något som jämförs av Berg med en självuppfyllande profetia:

Det blir ju nån sorts självuppfyllande profetia, om man diskrimineras från början så får man ju aldrig möjlighet att delta på lika villkor, man kan ju aldrig skapa sig eller skaffa sig den kunskapen så att man kan delta på lika villkor.

Estetisk prioritering anses bland respondenterna medföra att målgruppen för anpassningarna blir en del av samhället och inte en sekundär grupp som måste inkluderas endast därför att lagen säger det. Funktionsanpassning bör således ske utifrån samma estetiska premisser som andra utformningar i samhället och kan enligt Berg ses som en möjlighet istället för en belastning:

Man ser det som en begränsning men man kan också se det som att man kan skapa otrolig skönhet genom att stånga det man behöver göra, stånga det estetiska mot en begränsning på ett sätt som gör att det blir väldigt, väldigt vackert och på ett sätt som gör det lite annorlunda.

Estetikens roll vid skapandet av inkluderande miljöer är, baserat på dessa intervjuer, oerhört viktig för känslan av inkludering och jämlikhet. Anpassning av miljöer utan ett estetiskt fokus möjliggör praktisk tillgänglighet men inte per automatik social sådan och missar därmed funktionspolitikens mål.

4.2. Funktionsanpassning av Spånga by med fokus på estetik kopplat till platsens estetiska kulturvärden

I detta avsnitt redogörs undersökningen och besvarandet av arbetets andra frågeställning. I avsnitt 4.2.1 beskrivs Spånga bys förutsättningar och i avsnitt 4.2.2 analyseras de. Besvarandet av den andra frågan och presentation av programpunkter för funktionsanpassning av Spånga by redovisas i avsnitt 4.2.3.

4.2.1. Grundläggande uppfattning – platsens historiska och nutida användning

Spånga by är en 4H-gård, parklek och kulturmiljö av jordbrukskaraktär, se Figur 1 och Figur 4, belägen i Spånga/Tensta mellan Tensta centrum och Spånga kyrka (Riksantikvarieämbetet 2005). Byns historia sträcker sig långt tillbaka i tiden och nämns första gången i Jordeboken år 1538 i samband med att två landbohemman redovisades (Häggström et al. 2000). I en intervju i tidskriften Spångabygden år 2000 berättar Arne Jansson, som är uppväxt i Spånga by under tidigt 1900-tal, för Häggström et al. om miljön han lekte i som barn då hans far arrenderade Spånga bygård. Jansson beskriver en vardag fylld med aktiviteter kopplade till lantbruk. Dagen började alltid med rengöring av stall och ladugård för att sedan följas av en promenad till den lilla mejeriaffären för leverans av påfyllda mjölkflaskor från gården innan det bar av till kyrkskolan. På eftermiddagarna fortsatte hushållssysslorna genom att vatten och ved bars in, något han även hjälpte byns äldre med då ungdomarna flyttat till moderna bostäder (ibid.). I intervjun beskrivs en lantmiljö som skiljer sig stort från de miljonprogrambyggnationer Spånga by omgärdas av idag.

Ovanstående beskrivningar är bidragande anledningar till att Spånga by år 2005 klassificerades som en kulturmiljö av grön nivå med följande motivering:

En välbevarad gårdsbildning med bl. a. en ålderdomlig bodbyggnad. Gården, som är en rest av den äldre bebyggelsen i Tensta, har ett stort byggnadshistoriskt värde och utgör ett viktigt tidsdokument i stadsdelens historia (Riksantikvarieämbetet 2005: Motivering st. 2).

Den gröna klassificeringen innebär att fastigheterna är särskilt betydelsefulla ur ett historiskt, kulturhistoriskt, miljömässigt eller konstnärligt perspektiv samt utgör en historiskt värdefull miljö (Riksantikvarieämbetet 2005). Detta innebär konkret att byggnaderna förmedlar den miljö som Spånga/Tensta utgjordes av innan miljonprogrammets byggdes, se Figur 2. Bevarandet av dessa kan medverka till ökad förståelse för samhällets förändring och de historiska skeendena vilket kan ses som extra viktigt i ett utanförskapsområde som Spånga/Tensta då det kan medverka till ökad social integration (Riksantikvarieämbetet 2015). De estetiska aspekterna som anses viktiga för platsen enligt den kulturmiljöbedömning som gjorts beskrivs i Figur 2, 5 och 6.



Figur 2. Karaktärsbilder över Spånga bys kulturmärkta byggnader (Tibbling Lingwall 2021)

Fotot ovan till vänster visar boden som är byns äldsta byggnad och är uppförd mellan åren 1750–1849. Det är en timrad förvaringsbod med dörrar och sadeltak av brädor (Riksantikvarieämbetet 2005). Fotot ovan till höger visar ladugården som uppfördes mellan åren 1800–1900. En utvändigt trappa av metall är uppförd vid senare tillfälle på ena gaveln och byggnadens stomme består av stolpverk och liggtimmer. Fasadmaterial är av trä- och locklistpanel och sadeltaket täcks av enkupiga takpannor av lertegel (Riksantikvarieämbetet 2005).

Spånga by består av fyra kulturmärkta byggnader, se Figur 4: bostadshus (1), ladugård (4), uthus (3), och bod (2). Dessa utgör en enhetlig lantbruksmiljö sett till färg- och materialval, se Figur 2, 5 och 6. Bebyggelsens färgskala går i rött, vitt, grått och svart och materialen utgörs av trä, puts, sten och järn (Riksantikvarieämbetet 2005). Placeringen av färger och material är även dessa enhetliga oavsett om de utgörs på den äldre kulturhistoriska bebyggelsen eller nyare tillskott som exempelvis staket och mindre hus tillhörande djuren. Den röda färgen återfinns på fasaderna, den vita runt bostadshusets fönster och den svarta på

resterande byggnaders detaljer. Bostadshusets grund och entré är målad i den grå färgen och den svarta färgen återfinns på metalledetaljer som exempelvis trappträcken.

Idag används samtliga av de klassificerade byggnaderna till olika aktiviteter. Uthuset och boden i Spånga by är en del av 4H-verksamheten vilket det varit sedan år 1975. Denna verksamhet erbjuder aktiviteter som djurskötarkurser, läger och halvtimmesridning och utgör för många barn och ungdomar i området den enda möjligheten för kontakt med lantgårdsdjur och upplevelse av jordbruksmiljö (Spånga by 4H-gård u.å.). Ladan och bostadshuset används av den öppna och bemannade verksamheten Spånga by parklek som erbjuder fasta aktiviteter som tjeigrupper, lekdagar, familjekvällar samt olika kulturella evenemang, samtliga kostnadsfria (Stockholms stad 2021).

Området runt om Spånga by innefattas av ett stort antal fornlämningar i form av bland annat gravfält, boplatsområden och runristningar (Riksantikvarieämbetet 2020). Gravfältet, se Figur 4 nr 9 samt Figur 3 vänster, utgör lämningen belägen närmast Spånga by och består av ca 40 stycken fornlämningar i form av tre högar av diametern 8-10 meter och ca 37 stycken runda stensättningar (Riksantikvarieämbetet 1980).



Figur 3. Karaktärsbild över det igenvuxna gravfältet samt Spånga bys entré (Tibbling Lingwall 2021)

Fotot ovan till vänster visar det igenväxta gravfältet, se placering i Figur 4. De tre fornlämningarna som utgörs av högar går knappt att urskilja på grund av allt sly. Fotot till höger visar vyn besökarna möts av vid besök av Spånga by. Huset rakt fram utgörs av uthuset och huset till höger utgörs av boden, se placeringar i Figur 4.

Spånga by och dess beståndsdelar i plan



Figur 4. Illustrationsplan över Spånga by och dess beståndsdelar i relation till varandra (illustration av Tibbling Lingwall 2021 baserad på Flygfoto Tensta © Lantmäteriet)

Planen utgör en förtydning av flygfotot i Figur 1. 1. Bostadshuset, parklekens huvudbyggnad. 2. Boden. 3. Uthuset, parklekens pingislada. 4. Ladugården, 4H-gårdens ladugård. 5. Träd i området. 6. Gångstråk. 7. Parklekens lekytor. 8. Hagar av diverse slag. 9. Gravfältet.



Figur 5. Karaktärsbilder över Spånga bys lantbruksmiljö med byggnader samt omgivande hagar (Tibbling Lingwall 2021)

Fotot ovan till vänster visar uthuset som uppfördes mellan åren 1800–1850. Stommen och fasaden består av en del med stolpverk och en med liggtimmer. Dörrar och fönster är av svartmålat trä och fönsterluckor återfinns på byggandes timrade del. Sockeln består av svartmålad cementputsad natursten och taket är av sadeltyp med bräder som täckmaterial (Riksantikvarieämbetet 2005). Fotot till höger visar Spånga bys omkringliggande hagar med betande djur som utgör en viktig del av platsens karaktär. Träden på platsen växer nära inpå byns byggnader vilket förstärker den småskaliga och naturnära upplevelsen. Spånga kyrka gör sig ständigt påmind då den syns från samtliga platser i byn.

Utöver byggnaderna utgörs Spånga by av olika typer av beteshagar av varierande karaktär i storlek och utformning i vilka djur som hästar, getter och får lever, se Figur 4 och 5. Hagarna omges av staket av varierande höjd och material så som hönsnät samt svartmålat stående och omålat liggande plank. I området återfinns stenmurar på flertalet ställen som kompletterats med ett svart smidesstaket. Det återfinns även flertalet sittplatser bestående av bänkar i grönt trä och svart metall samt diverse skyltar tillhörande parklekens olika aktiviteter, exempelvis ”pingisladan” som beskriver uthusets funktion som plats för pingisspel. Gravfältsområdet är helt igenvuxet vilket medför att det inte noteras vid passage, se Figur 3.

Spånga by är funktionssanpassad med en ramp till parklekens huvudbyggnad bostadshuset, se Figur 6 vänster, samt med snedställda betongblock till resterande byggnaders ingångar med undantag för uthuset, se Figur 6 höger. Rampen följer de riktlinjer gällande angivna mått då den är 1,5m bred, har en lutning på 1:20, innefattar ett vilplan samt har ledstänger på båda sidor (Naturvårdsverket et al. 2013). De snedställda betongblocken medför en delvis ökad tillgänglighet till resterande byggnader, uthuset exkluderat. Blocken har dock en varierande lutning vilket medför att vissa ändå inte uppfyller sin tänkta funktion (ibid.). Ett handtag för extra stöd återfinns på endast en av områdets dörrar. Gångstråken i området utgörs av markmaterialet asfalt.



Figur 6. Karaktärsbilder över Spånga bys befintliga funktionsanpassning (Tibbling Lingwall 2021)

Fotot ovan till vänster visar bostadshuset som uppfördes mellan åren 1800–1859 och som är en långsträckt, smal och högre timmerbyggnad med svart skorsten och svarta utrymningsbalkonger på gavlarna. Byggnaden har vita fyrdelade fönster med hörnbeslag och dörrar i svart trä i den utskjutande delen. Sockeln består av svartmålad cementputsad natursten och stommen av liggtimmer. Fasadmaterialet är locklistpanel och sadeltak med lertegel pryder byggnaden. En veranda med skärmtak återfinns på långsidan av huset som inte syns i fotot (Riksantikvarieämbetet 2005). Fotot till höger visar även den befintliga funktionsanpassningen i form av en betongramp med svart stålstaket och hur detta inslag skiljer sig från miljöns småskaliga lantbrukskaraktär. Fotot ovan till höger visar de snedställda betongblocken vid resterande byggnaders ingångar. Dessa element utgör ett karaktärsbrytande inslag på platsen då materialet betong inte återkommer i de kulturhistoriska byggnadernas utformning.

4.2.2. Undersökning – platsanalys med avseende på funktionsanpassning och de estetiska kulturvärdena

Beskrivningen av Spånga by i föregående avsnitt redogör en enhetlig, småskalig och estetiskt sammanhållen kulturmiljö, sett till färg och materialval, av lantbrukskaraktär som till viss del uppfyller kraven gällande funktionsanpassning i kulturmiljö framtagna av Naturvårdsverket et al. (2013). Vid platsbesöket tydliggjordes det att platsen är välanvänd och populär bland områdets invånare då den upplevs väl omhändertagen och använd vilket poängterar vikten av funktionsanpassning.

Spånga by är klassad som en kulturmiljö på grund av dess byggnader och anses viktig då den representerar en i Spånga/Tensta förgångna tid. Färg, form och material är de viktigaste beståndsdelarna i den kulturmiljöbedömning som genomförts (Riksantikvarieämbetet 2005), se beskrivning vid figur 2, 3 och 5. Vikten av dessa aspekter bekräftades vid platsbesöket då byn på grund av dessa upplevdes enhetlig och sammanhållen. Viktiga aspekter att ta hänsyn till vid förändring i denna miljö är därför de färg- och materialval platsens upplevelse definieras av (Riksantikvarieämbetet 2015; Statens fastighetsverk 2015). Av dessa anledningar bör tillägg i Spånga by, i form av funktionsanpassningar, gå i enlighet med de färger och material de kulturmärka byggnaderna innehar. Detta motiveras ytterligare av att själva upplevelsen av kulturmiljöer anses lika viktiga som dess innehåll (Naturvårdsverket et al. 2013). Tillägg utformade efter tidigare nämnda aspekter medför att de inte konkurrerar med de historiska elementen utan snarare utgör ett subtilt tillägg som stärker den historiska karaktären (ibid.).

Småskaligheten och känslan av autenticitet är även den en viktig aspekt i upplevelsen av Spånga by och den tidsepok platsen återspeglar. Den befintliga rampen till bostadshuset är stationär och färg- samt materialvalet går i samklang med liknande kulturmärka element på huset. Dock medför storleken och räcket strama utformning att den avviker från platsen karaktär då denna typ ofta återkommer i modernare sammanhang. Rampens utformning och storlek följer de riktlinjer som finns gällande utformning för tillgänglighet (Naturvårdsverket et al. 2013) samt princip 2, 3, och 6 för universell utformning (The Center for Universal Design 2008) då den erbjuder låg och flexibel fysisk användning som är enkel att förstå. Emellertid utgör dess strama och industriella design ett avvikande inslag i miljön vilket inte gynnar platsens karaktär eller rampens tänkta målgrupp eftersom den utgör ett utmärkande element i miljön (The Center for Universal Design 2008; Riksantikvarieämbetet 2015). Denna avvikelse kan minskas genom att detaljer som räcket utvecklas och används som ett medel i förmedlandet av platsens karaktär genom att den utformas i enlighet med byggnadens skala, färger och material (Statens fastighetsverk 2015). Exempelvis kan räcket utformas av trä och målas i

vitt och rött. Ett sådant exempel förstärker kulturmiljöns estetiska kulturvärde och återspeglar den tidsepok byggnaderna representerar vilket genererar ökad kunskap och förståelse för denna tid. Räcknet kan med andra ord behandlas som en möjlighet till ett konstnärligt arbete, vilket utöver positiva aspekter för kulturvärdet även genererar en positivare upplevelse av funktionsanpassningen då denna blir en del av miljön (Naturvårdsverket et al. 2013). En sådan utformning medför även att resterande principer för universell utformning uppnås då rampen utgör ett användbart element för andra sammanhang och människor. En utveckling av rampen utifrån detta perspektiv kan således minska stigmatisering av normbrytande funktionsvariationer (Naturvårdsverket et al. 2013).

En annan viktig aspekt i upplevelsen av Spånga bys estetiska kulturvärde utgörs av hagarna och de betande djuren då dessa förmedlar ytterligare en dimension till lantbruksmiljön – en levande dimension. Då platsen är klassad som just lantbruksmiljö är denna aspekt extra viktig vid förmedling av det historiska värdet till de barn och ungdomar som besöker platsen. Hagarna och djuren förmedlar platsens historiska perspektiv genom att de tillhandahåller information gällande exempelvis djurhållning på ett sätt som andra medium omöjligt kan eftersom de utgörs av interaktion med levande inslag tidstypiska för miljön (Statens fastighetsverk 2015). Detta medför även att dessa element – hagarna och djuren – uppfyller principerna 2, 3 och 4 för universell utformning (The Center for Universal Design 2008) vilket medför att de bidrar till skapandet av en inkluderande miljö. Eftersom Spånga by fyller en viktig funktion i syfte av utbildning, integration och rekreation är en utveckling av dessa element med avseende på tillgänglighet motiverad då det kan leda till en ökad förståelse för platsens kulturvärde samt ökad social integration (Naturvårdsverket et al. 2013). Ytterligare hagar kan därför tillföras i ett kombinerat syfte.

Delar av det igenväxta gravfältet har möjlighet att fungera som just betesmarker samtidigt som det innebär ett tillgänglighetsgörande av fornlämningarna vilket ligger väl i linje med Riksantikvarieämbetets syn på kulturarv som ”innebär ett förhållningssätt där bevarande och utveckling inte står i motsats till varandra, utan ses som integrerade delar i kulturarvsarbetet.” (Riksantikvarieämbetet 2015:7). Tillgängliggörande av denna miljö medför att samtliga punkter för universell utformning uppfylls då miljön erbjuder enkel och flexibel användning och informationstagande som är oberoende av besökarens funktionsvariation (The Center for Universal Design 2008). Detta kan exempelvis ske genom att en däckspång eller en stig av stenmjöl införlivas mellan lämningarna, ett sådant inslag tillgängliggör denna miljö för både människor i behov av rullstol såväl som personer med barnvagn (Statens fastighetsverk 2015). Upplevelsen av att gå på en däckspång eller en stig kan även medverka till spontan lek och göra resan mellan lämningarna mer spännande vilket i sin tur kan uppmuntra till nya upplevelser och

lärdomar. På så sätt är ett sådant tillägg ett exempel på universell utformning i praktiken då funktionsanpassningen blir ett viktigt element i upplevelsen av miljön och medför positiva aspekter inom olika ämnesområden och för många olika användare (The Center for Universal Design 2008).

Vikten av en enhetlig upplevelse påverkas även av markrelaterade aspekter som de snedställda betongblocken vid ingångarna till boden och ladugården samt markmaterialet asfalt. Betongblocken utgör inte ett fulländat tillgängliggörande (Naturvårdsverket et al. 2013) och varken blocken eller asfalten medför positiva aspekter för kulturvärdet då materialen skiljer sig från den tidsperiod de kulturhistoriska byggnaderna återspeglar (Statens fastighetsverk 2015). Dessa material bör därför ersättas med för platsen mer tidstypiska material. Ett markmaterial av stensmjöl är tillgängligt samtidigt som det möjliggör utjämning av nivåskillnader vilket innebär att betongblocken in till byggnaderna kan exkluderas. Stensmjöl påminner även om sand och grus vilket medför att det går i samklang med en lantbruksmiljö då det genererar en avslappnad och småskalig upplevelse (Statens fastighetsverk 2015). En sådan anpassning medför därför både ökad tillgänglighet och en enhetlig upplevelse vilket medför att tillägget inte uppfattas som just ett tillgängliggörande utan snarare förstärker platsens estetiska kulturvärde (The Center for Universal Design 2008; Naturvårdsverket et al. 2013; Riksantikvarieämbetet 2015).

4.2.3. Program – programpunkter för funktionsanpassningen

I detta avsnitt föreslås programpunkterna gällande hur funktionsanpassningen i Spånga by kan utvecklas med avseende på estetiska aspekter kopplat till platsens estetiska kulturvärden. Dessa programpunkter har endast tagit hänsyn till ett av de fem kulturhistoriska värdena och behöver därför kompletteras med programpunkter gällande de övriga värdena innan åtgärder på platsen genomförs.

Intervjustudien visade att estetiken är en avgörande faktor för upplevelsen av att vara inkluderad eller ej samt att utformningen av funktionsanpassningar påverkar upplevelsen och användningen av en plats för såväl brukarna av funktionsanpassningen som resterande besökare. Platsanalysen visade att estetiken utgör en avgörande faktor för hur funktionsanpassning av Spånga by påverkar upplevelsen av de estetiska kulturvärdena. Funktionsanpassningar bör av denna anledning generellt utformas för att stärka det estetiska kulturvärdet samtidigt som de möjliggör fysisk tillgänglighet utan att de utmärker sig som särlösningar genom att de:

- Utformas i enhetlighet med de kulturmärkta byggnaderna med avseende på färg- och materialval. Färgerna bör gå i röd slamfärg, svart, grått och vitt. Materialen bör utgöras av trä, smide och sten.
- Utformas för att återspegla platsens småskalighet och autenticitet. Detta genom användning av hantverksmässiga detaljer i exempelvis rampens handledare samt handtag på väggar och dörrar.

Utöver dessa punkter kan även följande specifika punkter genomföras för att stärka platsens estetiska kulturvärde samtidigt som de genererar ökad tillgängligheten genom att:

- Platsen utformas med ett markmaterial bestående av stensmjöl vilket även möjliggör utjämning av nivåskillnader.
- Införliva gravfältet som en del av kulturmiljön och tillgängliggör det genom en däckspång eller stig av stensmjöl.

5. Diskussion av resultatet

I detta avsnitt diskuteras estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer samt programpunkterna för funktionsanpassning av Spånga by utifrån Meyers (2008), Herringtons (2016) och de la Torres (2013) teoretiska perspektiv för att belysa estetikens avgörande roll vid skapandet av inkluderande miljöer.

5.1. Estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer

Baserat på intervjuerna är estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer en avgörande faktor i känslan av att vara en inkluderad och likvärdig del av samhället eller ej. Detta ligger i linje med Meyers (2008) uppfattning om estetik då hon anser att det skapar engagemang och medvetenhet hos människor som medför att deras handlingar förändras. Ett estetiskt fokus kan således användas som ett medel för att väcka förståelse för funktionsanpassningar vilket medför en större acceptans för normbrytande funktionsvariationer i samhället. På samma sätt kan ignorering av estetiska aspekter vid funktionsanpassningar generera motsatta effekter då det enligt Meyer (2008) inte är möjligt att uppnå en hållbar och jämlik värld om vi inte behandlar dess olika beståndsdelar och människor på ett likvärdigt sätt.

Trots estetikens bekräftade betydelse av brukarna satsas det sällan på estetik vid funktionsanpassningar. Ett fokus på funktion före estetik anses enligt respondenterna som arbetar på Stockholms stad bero på ekonomiska begränsningar med motivationen att funktion är viktigare än estetik då estetik enskilt inte kan förflytta en person från en plats till en annan. Problematiken med detta är att estetikens roll vid funktionsanpassningar inte kan ses ur ett svartvitt perspektiv eftersom upplevelsen av dem är subjektiv och skiljer sig mellan de som planerar funktionsanpassningarna och de faktiska användarna. Oavsett om en anpassning utan estetisk omsorg möjliggör fysisk tillgång till en plats upplevs den av brukarna som ett spel för galleriet. Detta visar på att estetik har en viktigare roll än den idag utgör och att funktion ensam inte kan uppnå funktionspolitikens mål om ett jämlikt samhälle. Avsaknad av estetisk omsorg kan utöver ekonomiska begränsningar även bero på en omedvetenhet gällande estetikens betydelse enligt Meyer (2008). Anledningen till detta är att skönhet inte anses vara en viktig aspekt

att ta hänsyn till vid skapandet av hållbar landskapsarkitektur i relation till andra värden som exempelvis ekonomi, då de är mer konkreta (ibid.). Oavsett om estetiskt ignorerande vid funktionsanpassningar beror på ekonomiska begränsningar eller omedvetenhet medför det samma upplevelse till brukarna, nämligen att de inte är prioriterade och önskade eftersom de särbehandlas med särlösningar.

Funktionsanpassningarnas uppgift är att inkludera människor i samhället men utan ett estetiskt fokus sker det motsatta då ett motstånd mot anpassningarna skapas eftersom de uppfattas som fula tillägg i befintliga miljöer som förstör deras karaktärer. Avsaknad av estetik i funktionsanpassningssammanhang medför därmed en stigmatisering av normbrytande funktionsvariationer och ett synliggörande av att målgruppen inte prioriteras på likvärdiga villkor eftersom estetisk endast blir ett privilegium för vissa samhällsgrupper (Herrington 2016). Meyer (2008) menar att utformning av miljöer är en kulturell akt som bygger på kulturella värderingar vilket innebär att värderingarna som utgjorde grunden för utformningen återspeglas i resultatet. Detta medför att ett ignorerande av estetiska aspekter vid funktionsanpassningar kan tolkas som ett ignorerande av målgruppens upplevelser och känsla av likvärdig prioritering. Ett estetiskt fokus är därmed nödvändigt vid funktionsanpassning om målet är att anpassningen ska verka inkluderande eftersom den har funktionen av att visuellt förkroppsliga den subjektiva känslan av att vara en del av ett samhälle eller ej. Av denna anledning kan estetik ses som en bricka i samhällets maktspel och en avsaknad av estetisk omsorg som en exkluderande handling och ett förminsande av människorna som berörs av normbrytande funktionsvariationer.

Ett estetiskt fokus vid funktionsanpassningar medför att den självuppfyllande profetia en av respondenterna beskrev ej uppfylls eftersom samtliga av samhällets invånare prioriteras likvärdigt. Ett sätt att inkludera estetiken som en viktig aspekt att ta hänsyn till vid funktionsanpassning är att återinföra begreppet skönhet vid utformningar av miljöer då det enligt Herrington (2016) automatiskt medför en större satsning på funktion, social rättvisa och mening:

When we declare something as beautiful, whether a work of art, a person, or something from daily life, it makes us pause as we attempt to understand others — a crucial step in creating a society based on equal rights. (Herrington 2016:445)

Funktionsanpassning med ett estetiskt fokus där skönhet ses som något viktigt att ta hänsyn till kan således medföra en större förståelse för omvärlden och samhällets alla invånare vilket i sin tur resulterar i ett uppfyllande av funktionspolitikens mål.

5.2. Funktionsanpassning av Spånga by

De fyra programpunkterna framtagna i detta arbete för funktionsanpassning av kulturmiljön Spånga by utgör exempel på när funktionsanpassningen tagit hänsyn till estetiska aspekter. De presenterade förslagen utgörs av både små och stora ingrepp med ambitionen att minska upplevelsen av funktionsanpassningarna som särlösningar genom att dess utformning förmedlar och förstärker platsens estetiska kulturvärde. Programpunkterna bidrar således både till ökad funktion och mening vilket genererar en känsla av social rättvisa och inkludering hos brukarna (Herrington 2016).

Vid arbete i kulturmiljöer bevaras de kulturhistoriska värden som uppmärksammas medan övriga kulturhistoriska värden försummas (de la Torre 2013). I Spånga by utgör färger och material de estetiska kulturvärden som ansetts viktiga för platsen enligt kulturmiljöbedömningen. Platsen är klassad som en kulturmiljö av lantbrukskaraktär vilket utgör en miljö som kontrasterar mot miljöprogrammets stora byggnadskomplex men trots detta nämns inte småskalighet och autenticitet som viktiga aspekter i bedömningen. Detta motiverar en satsning på programpunkterna gällande småskalighet och autenticitet då miljöns karaktär kan gå förlorad om endast kulturvärdena gällande färg- och materialval prioriteras. Tillgängliggörande av en kulturmiljö som Spånga by innebär ingrepp i miljön vilket påverkar platsens kulturhistoriska värden samt medför att konflikter mellan olika värden kan uppstå (de la Torre 2013). Till exempel kan en funktionsanpassning av gravfältet upplevas negativt, även om det genomförs med stor estetisk hänsyn, då det utgör ett karaktärsförändrande ingrepp i den till synes orörda kulturhistoriska miljön. De kulturhistoriska värdena är dock tillskrivna vid bedömning av kulturmiljön vilket innebär att de inte utgör ett värde i sig utan är en produkt av det samhälle som rådde när värdena tillskrevs (de la Torre 2013). Dessa värden kan därför med fördel successivt omvärderas för att reflektera samhällets förändringar. Spånga by utgör en viktig funktion i förmedlandet av en förgången tid i ett utanförskapsområde och tillgängliggörandet av platser som gravfältet kan därför motiveras, då det skildrar dagens värderingar om ett jämlikt samhälle, trots att det estetiska kulturvärdet påverkas (de la Torre 2013).

Förvaltningen av de kulturhistoriska värdena kan ses som "[...] an attempt to control and direct change [...]" (de la Torre 2013:158) vilket innebär att den försöker styra de förändringar som sker. Eftersom inget förändrande arbete utförs objektivt speglas samhällets värderingar i resultatet (de la Torre 2013). Genom detta kan arbetet med kulturmiljöer verka som ett medium i skapandet av en jämlik och inkluderande värld då ett riktat fokus mot normbrytande funktionsanpassningar i dessa miljöer reflekterar dagens ambitioner om skapandet av en hållbar värld där alla människor oavsett funktionsvariationer är inkluderade.

6. Diskussion av tillämpade metoder och teoretiska perspektiv

De valda metoderna och teoretiska perspektiven i detta arbete gav svar på samtliga forskningsfrågor vilket medför att de kan anses relevanta för problemområdet. Svaren är dock alltid en spegling av tillämpning och därför är en granskning av denna relevant för utvärdering av resultatet. I följande avsnitt följer redogörelser för metodernas, de teoretiska perspektivens samt avgränsningarnas påverkan på resultaten.

Arbetets teoretiska bakgrund presenterade en bredd gällande estetik, funktionsanpassningar och kulturmiljö. Dock medför tillämpningen av flertalet dokument som både metod och teoretisk bakgrund att endast ett översiktligt användande av samtliga varit möjligt vilket kan ha medfört att aspekter förbisetts. Ett arbete baserat på en mer djupgående tillämpning av dokumenten kan därför resultera i en rättvisare skildring av dem. Flertalet av dokumenten i detta arbete valdes då de presenteras eller tillämpas av statliga verksamheter med syfte att spegla den samhällsenliga synen på estetikens roll vid funktionsanpassning. Detta kan ha medfört ett något entydigt resultat då det tillämpade materialet inte granskas på det sätt som exempelvis vetenskapliga artiklar granskas. Dock är de tillämpade dokumenten framtagna av experter inom respektive ämnesområde och vilket medför att de ändå kan antas ha en hög vetenskaplig trovärdighet. Ett inkluderande av vetenskapliga artiklar vid det undersökande arbetet av Spånga by skulle kunnat bidra med ytterligare vetenskaplig trovärdighet till resultatet.

Intervjustudien i detta arbete genomfördes med sex respondenter som alla på ett eller annat sätt berörs av funktionsanpassningar. Resultatet av studien presenterade en generellt enhetlig upplevelse av estetikens roll trots att intervjuerna genomfördes åtskilda. Detta kan bero på att de som valde att delta i intervjustudien har ett intresse för estetik och en vana att diskutera frågor i relation till ämnet. Dessutom skedde urvalet av respondenterna till stor del baserat på tips från tidigare intervjuade respondenter vilket kan ha homogeniserat respondentgruppen. Av denna anledning kan resultatet från intervjun tolkas något partisk och missvisande. En studie med ett större antal respondenter utvalda på måfå hade minimerat denna potentiella partiskhet. Intervjufrågorna berörde upplevelsen av estetik vid

funktionsanpassningar vilket är ett subjektivt ämne. Ytterligare spontana förklaringar för att förtydliga den ställda frågan gavs därför av intervjuaren under vissa intervjuer vilka kan ha verkat ledande på respondentens svar.

Tillämpningen av Research by design resulterade i programpunkter för Spånga by. Metoden presenterade ett metodiskt tillvägagångssätt med utrymme för egna tillägg som exempelvis andra metoder och teoretiska perspektiv. I detta arbete fungerade därför metoden bra som ett övergripande ramverk då den möjliggjorde arbete med ett flertal teoretiska perspektiv. Metoden är framtagen för ett gestaltande arbete med ett färdigt gestaltungsförslag som mål. I detta arbete tillämpades endast de första stegen vilket medför att resterande steg kan tillämpas vid en uppföljning av programpunkterna mot en färdig gestaltning. De resulterande programpunkterna för funktionsanpassning av Spånga by har i detta arbete endast baserats på det estetiska kulturvärdet och resterande kulturvärden har försummats. Innan tillämpning av programpunkterna sker bör de även utvärderas i relation till resterande kulturvärden för att säkerställa att ingen viktig aspekt försummas. Programpunkterna i detta arbete är även specifikt framtagna för Spånga by vilket medför att metoden bör utvärderas mot ett större underlag av platser innan generell tillämpning av metoden kan göras för funktionsanpassning av kulturmiljöer.

Diskussionen av besvarandet av forskningsfrågorna utgick från tre perspektiv som förespråkar estetik och förvaltning av kulturmiljöer. Dessa perspektiv kan uppfattas något ensidiga vilket kan ha påverkat diskussionens trovärdighet. Ett större inkluderande av motargument gällande varför estetik inte satsas på eller varför funktionsanpassning av kulturmiljöer inte bör ske kunde därför tillämpats för att presentera en nyanserad bild av detta arbetes undersökta problemrymd och resultat.

7. Slutsats

Vi lever i en värld där människor med olika bakgrund och förutsättningar delar det offentliga utrymmet. Funktionsanpassningarnas roll i detta är att medverka till ett inkluderande och jämlikt samhälle genom att möjliggöra likvärdigt deltagande oavsett förutsättningar.

Intervjustudien i detta arbete presenterar upplevelsen av att dagens funktionsanpassningar baseras på ett perspektiv där funktion och estetik separeras och där det förstnämnda anses väsentligare att prioritera då estetik ses som något extra – en ej nödvändig lyx. Detta anses problematiskt då estetiken förkroppsligar känslan av att vara inkluderad eller ej då den visuellt återspeglar samhällets värderingar och prioriteringar. Genom att inte likvärdigt satsa på estetik vid utformning av miljöer blir estetik ett privilegium för en viss samhällsgrupp. Estetiskt ignorerande utgör således en exkluderande handling av människor med normbrytande funktionsvariationer då de inte erbjuds den visuella omsorg resten av det normativa samhället erbjuds. Programpunkterna framtagna i detta arbete för funktionsanpassning av Spånga by utgör exempel på när funktionsanpassningen tagit hänsyn till både funktion och estetik. En funktionsanpassning baserad på dessa programpunkter medför att Spånga bys estetiska kulturvärde förstärks genom att anpassningarna förmedlar de kulturhistoriska värden med avseende på estetik som är viktiga för platsens karaktär. Funktionsanpassningarna utgör således viktiga tillägg i miljön och är inte endast särlösningar vilket signalerar att målgruppen för dessa är prioriterad. Programpunkterna visar att en utformning med ett estetiskt fokus medför flertalet positiva effekter då det kan minska stigmatiserandet av normbrytande funktionsvariationer och medverka till att Spånga by används av olika människor oavsett förutsättningar.

Resultaten i detta arbete visar att estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer utgör en avgörande faktor för känslan av att vara inkluderad eller ej då det genererar en förståelse för människors olika behov och ett minskande av ett vi-och-dem perspektiv. Utformning av funktionsanpassningar utifrån ett synsätt som lägger större vikt vid estetik kan således generera ett samhälle som i större grad är inkluderande och jämlikt vilket uppnår funktionspolitikens mål och leder till en hållbar landskapsarkitektur.

8. Referenslista

- Bryman, A. & Bell, E. (2015). *Business Research Methods*. 4. uppl., New York: Oxford University Press.
- Ds 2008:23. *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialdepartementet
- Folkhälsomyndigheten 2020 (2020). Hälsan hos personer med funktionsnedsättning. <http://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/funktionsnedsattning/halsan-hos-personer-med-funktionsnedsattning/> [2021-02-01]
- Herrington, S. (2016). Beauty: past and future. *Landscape Research*. 41 (4), 441–449. <https://doi.org/10.1080/01426397.2016.1156064>
- Häggström, I.-B., Anderson, H. & Näslund, J.-O. (red.) (2000). Gårdarna runt om Spånga kyrka. *Spångabygden*, (74). 3–4.
- Jellicoe, G.A. (1995). *The landscape of man: shaping the environment from prehistory to the present day*. 3 uppl., London: Thames & Hudson.
- Kristeller, P.O., Holm, E.-L. & Wallenstein, S.-O. (1996). *Konstarnas moderna system: en studie i estetikens historia*. Stockholm: Konsthögsk.
- Meyer, E.K. (2008). Sustaining beauty. The performance of appearance: A manifesto in three parts. *Journal of Landscape Architecture*. 3 (1), 6–23. <https://doi.org/10.1080/18626033.2008.9723392>
- Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, & Handisam (2013). *Tillgängliga natur- och kulturområden: en handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer*. (6562). Stockholm: Naturvårdsverket.
- Prop. 2016/17:188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolicen*. Stockholm: Socialdepartementet
- Prop. 2019/20:188. *Sveriges genomförande av Agenda 2030*. Stockholm: Miljödepartementet
- Riksantikvarieämbetet (1980). *Fornsök*. <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/95b5575d-219c-4d0f-9068-4ef35208dc55> [2021-02-17]
- Riksantikvarieämbetet (2005). *Bebyggelseregistret Stockholm kn, AKALLA 4:1 SPÅNGA BY*. <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/anlaggning/visaVardering.raa?anlaggningId=21300000016619&page=vardering&varderingParent=ANLAGGNING> [2021-02-01]

- Riksantikvarieämbetet (2015). *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval - Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Riksantikvarieämbetet (2020). *Fornsök*. <https://app.raa.se/open/fornsok/> [2021-02-17]
- Roggema, R. (2017). Research by Design: Proposition for a Methodological Approach. *Urban Science*. 1 (2), 1–19. <https://doi.org/10.3390/urbansci1010002>
- Spånga by 4H-gård (u.å.). *Vad är 4H?* <https://www.4h.se/tensta/vad-ar-4h/> [2021-02-02]
- Statens fastighetsverk (2015). *Parkvård i kulturmiljö - Råd och erfarenheter*. Stockholms stad (2021). *Spånga By parklek*. <https://parker.stockholm/hitta-lekplatser-parklekar-plaskdammar/parklek/spanga-by-parklek/> [2021-02-10]
- The Center for Universal Design (2008). *Universal Design Principles*. https://projects.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm [2021-01-27]
- de la Torre, M. (2013). Values and Heritage Conservation. *Heritage & Society*. 6 (2), 155–166. <https://doi.org/10.1179/2159032X13Z.00000000011>
- Ward Thompson, C. (2013). Landscape perception and environmental psychology. I: Howard, P., Thompson, I., & Waterton, E. (red.) *The Routledge Companion to Landscape Studies*. New York: Routledge.
- World Health Organization (2020). *Disability*. <https://www.who.int/westernpacific/health-topics/disability> [2021-02-01]

Opublicerat material – Muntliga källor:

- Intervju: Berg, Susanne. (2021-02-19).
- Intervju: Celinska, Karolina. (2021-02-08).
- Intervju: Fyffe, Suzanne. (2021-02-15).
- Intervju: Salo, Jukka. (2021-02-15).
- Intervju: Smaaland, Jessica. (2021-02-19).
- Intervju: Åstrand, Emma. (2021-02-19).

Figurer:

- Figur 1 –Lantmäteriet (2021). *Tensta SWEREF 99 TM, RH 200*. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2021-02-17] med illustration av: Tibbling Lingwall, E. (2021-02-18).
- Figur 2-3, 5-6 – Tibbling Lingwall, E. (2021-02-02). [fotografi]
- Figur 4 – Tibbling Lingwall, E. (2021-02-18). [illustration] baserad på: Lantmäteriet (2021). *Tensta SWEREF 99 TM, RH 200*. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2021-02-17]

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till Hans Antonson på KVM forum som stöttat mig i skrivandet av detta arbete samt Karolina Celinska, Emma Åstrand, Jessica Smaaland, Susanne Berg, Suzanne Fyffe och Jukka Salo för medverkandet i intervjustudien. Jag vill även rikta ett stort tack till min sambo Gustav Thaug Tolförs för att du peppat mig när jag tvivlat på min skrivförmåga.

Bilaga 1 – intervjuguide

Inledning

Först vill jag bara säga att jag spelar in den här intervjun och att det är väldigt roligt att du vill vara med i den! Jag pluggar landskapsarkitektur i Uppsala och den här intervjun är en del av mitt kandidatarbete som undersöker estetikens roll i skapandet av inkluderande miljöer. Jag skriver om det här för att jag upplever att miljöer utformade för olika människor inte gestaltas utifrån samma estetiska ambitioner och att det genererar social exkludering.

Nu tänkte jag förklara hur intervjun kommer gå till. Jag kommer ställa 6 frågor fördelade på 2 teman och jag presenterar varje tema innan jag ställer frågorna som hör till. Resultatet kommer vara en del av mitt kandidatarbete och presenteras på examinationsseminariet och även publiceras på Epsilon. Jag kommer själv transkribera intervjun och inte spara ljudfilen efter att arbetet är avslutat. Jag undrar om det är okej att jag citerar dig med namn och bakgrund i mitt arbete? Har du några frågor? Annars sätter vi igång!

Frågor – *Om respondenten*

1. Vilken organisation är du en del av och vilken tjänst och roll har du inom organisationen?
1. Vilken bakgrund har du?

Frågor – *Estetikens roll*

1. Vilken roll upplever du att estetik har i funktionsanpassning av miljöer?
2. Hur upplever du att en funktionsanpassning med stålramper fungerar i en kulturmiljö?
3. Hur anser du att frågor gällande estetik behandlas i relation till frågor gällande funktion vid funktionsanpassning?
4. Vilken påverkan tycker du att estetik har vid funktionsanpassning, spelar det någon roll om anpassningen är fin eller ful?